

Sygn. akt II CSK 452/06

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 lutego 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Kazimierz Zawada (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Elżbieta Skowrońska-Bocian

w sprawie z powództwa Powiatu K. - Powiatowego Urzędu Pracy
przeciwko P.Ł.

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 15 lutego 2007 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 24 maja 2006 r., sygn. akt [...],

**oddala skargę kasacyjną oraz zasądza od strony powodowej na
rzecz pozwanego kwotę 1 800 (tysiąc osiemset) zł tytułem
zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powiat K. - Powiatowy Urząd Pracy w pozwie skierowanym przeciwko P.Ł. wniósł o uznanie bezskuteczności dokonanej przez H.Ł. na rzecz pozwanego darowizny nieruchomości położonej w D. przy ul. L. 18 oraz o nakazanie pozwanemu, aby zezwolił mu na przeprowadzenie z tej nieruchomości egzekucji wierzytelności przeciwko M.Ł. i H.Ł. (rodzicom pozwanego) w kwocie 94 866,23 zł wraz z odsetkami ustawowymi od kwoty 34 751,16 zł za okres od dnia 16 czerwca 2005 r. do dnia zapłaty. W uzasadnieniu pozwu wskazał, że małżonkowie M. i H.Ł. są jego dłużnikami. Sąd Wojewódzki w K. wyrokiem z dnia 13 października 1998 r. zasądził od nich na rzecz Skarbu Państwa – Rejonowego Urzędu Pracy, poprzednika prawnego powoda, kwotę 34 751,16 zł z odsetkami ustawowymi i kosztami postępowania. W dniu 16 czerwca 2005 r. wierzytelność powoda wobec małżonków M. i H.Ł. wynosiła 94 866,23 zł. Dnia 6 marca 2002 r. H.Ł. darowała pozwanemu nieruchomość położoną w D. przy ul. L. przez co doprowadziła – zdaniem powoda – do jego pokrzywdzenia w rozumieniu przepisów o skardze pauliańskiej (art. 527 i nast. k.c.).

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 27 października 2005 r. oddalił powództwo.

Sąd ten ustalił, że w dniu 12 września 1996 r. M.Ł. zawarł z powodem umowę pożyczki w kwocie 45 000 zł na okres od 12 września 1996 r. do dnia 31 sierpnia 1999 r. na zorganizowanie trzech dodatkowych miejsc pracy. Dla zabezpieczenia tej pożyczki małżonkowie Ł. ustanowili hipotekę w kwocie 45 000 zł na przysługującym im wspólnie prawie użytkowania wieczystego nieruchomości położonej w S. Ponieważ M.Ł. nie spłacał pożyczki, powód wypowiedział mu umowę pożyczki i wskazując na obowiązek zwrotu pożyczonej przez niego kwoty oraz na hipoteczne zabezpieczenie przez małżonków M. i H.Ł. zwrotu pożyczki pozwał ich o zapłatę 34 751,16 zł z odsetkami ustawowymi. Powoływanym już wyrokiem z dnia 13 października 1998 r. Sąd Wojewódzki uwzględnił to powództwo i zasądził od pozwanych na rzecz powoda kwotę 34 751,16 zł wraz z odsetkami ustawowymi, zastrzegając, że zapłata przez jednego z pozwanych małżonków zwolni także drugiego. Egzekucja skierowana

w następstwie tego wyroku do prawa użytkowania wieczystego nieruchomości położonej w S. nie dała rezultatu. Nieruchomość darowana pozwanemu przez H.Ł. należała do jej majątku odrębnego (art. 33 pkt 2 k.r.o. w pierwotnym brzmieniu).

Sąd Okręgowy oddalając powództwo wskazał, że H.Ł. nie stała się dłużnikiem powoda na podstawie umowy pożyczki, ponieważ umowę pożyczki zawarł za jej zgodą jedynie M.Ł. Za dług wynikający z tej pożyczki H.Ł. odpowiadała wprawdzie, ale jedynie majątkiem wspólnym (art. 41 § 1 k.r.o. w pierwotnym brzmieniu w związku z art. 5 ust. 5 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 162, poz. 1691), a nie majątkiem odrębnym (osobistym), do którego należała podarowana przez nią nieruchomość. Darowizna tej nieruchomości pozostała więc bez wpływu na możliwość zaspokojenia przez powoda wierzytelności z umowy pożyczki. Niczego w tym względzie nie zmienił wyrok Sądu Wojewódzkiego z dnia 13 października 1998 r., gdyż zasądzenie nim od H.Ł. na rzecz powoda kwoty 34 751,16 zł było następstwem jej odpowiedzialności rzeczowej, wynikającej z hipoteki. Z tego tytułu mogła więc odpowiadać jedynie przedmiotem hipoteki.

Sąd Apelacyjny po rozpoznaniu apelacji powoda zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że uznał za bezskuteczną umowę darowizny zawartą w dniu 6 marca 2002 r. przez H.Ł. z pozwanym w stosunku do powoda mającego wobec H.Ł. wierzytelność w kwocie 1000 zł z tytułu zasądzonych solidarnie od niej i jej męża wyrokiem Sądu Wojewódzkiego z dnia 13 października 1998 r. kosztów procesu; w pozostałym zakresie oddalił powództwo oraz apelację. Uzasadniając wyrok w części uwzględniającej powództwo, Sąd Apelacyjny wskazał, że H.Ł. stała się osobistym dłużnikiem powoda w zakresie zasądzonych od niej prawomocnym wyrokiem Sądu Wojewódzkiego z dnia 13 października 1998 r. kosztów procesu.

Oddalając powództwo i apelację w pozostałym zakresie, Sąd Apelacyjny podzielił w tej części stanowisko Sądu Okręgowego. Podkreślił przy tym, że odmiennego zapatrywania, bronionego w apelacji powoda, nie uzasadnia art. 365 § 1 k.p.c., nawet jeżeli uwzględnić, iż Sąd Wojewódzki wydając wyrok z dnia 13 października 1998 r. uchybił art. 319 k.p.c.

Powód skarżąc wyrok Sądu Apelacyjnego w części oddalającej powództwo co do kwoty 93 867 zł przytoczył jako podstawę kasacyjną zarzut naruszenia art. 365 § 1 k.p.c. przez nieuwzględnienie wiążącej mocy prawomocnego wyroku Sądu Wojewódzkiego w K. z dnia 13 października 1998 r. i przyjęcie, że H.Ł. odpowiada względem powoda rzeczowo, a nie osobiście, tj. inaczej niż to wynika z treści wymienionego wyroku. Skoro w tym wyroku wbrew art. 319 k.p.c. nie została zamieszczona wzmianka o ograniczeniu odpowiedzialności H.Ł. do przysługującego jej wspólnie z mężem prawa obciążonego hipoteką zabezpieczającą pożyczkę udzieloną mężowi, Sąd Apelacyjny nie mógł, zgodnie z art. 365 § 1 k.p.c., uznać, że jej odpowiedzialność została tak ograniczona.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jedną z koniecznych przesłanek skargi pauliańskiej jest przysługiwanie wnoszącemu ją zaskarżalnej wierzytelności pieniężnej przeciwko osobie, która dokonała czynności prawnej objętej żądaniem ubezskutechnienia (art. 527 k.c.). Jeżeli pominąć wierzytelności wynikające z zobowiązań naturalnych, atrybutem ogółu pozostałych wierzytelności jako podmiotowych praw majątkowych jest możliwość przymusowej ich realizacji. Zasadą jest odpowiedzialność osobista dłużnika względem wierzyciela, tj. możliwość zaspokojenia się przez wierzyciela, który nie otrzymał świadczenia należnego od dłużnika, z całego majątku dłużnika. Dokonanie przez dłużnika w określonych przez ustawę okolicznościach czynności prawnej, wskutek której stał się on niewypłacalny lub stał się niewypłacalny w wyższym stopniu niż był uprzednio, godzi w możliwość zaspokojenia się wierzyciela z majątku dłużnika. Skarga pauliańska, rozszerzając uprawnienie wierzyciela do przymusowego zaspokojenia wierzytelności z majątku dłużnika o możliwość prowadzenia egzekucji w celu zaspokojenia wierzytelności z określonych przedmiotów, które w następstwie wspomnianej czynności prawnej weszły w skład majątku osoby trzeciej, pozwala przeciwdziałać powyższym skutkom tej czynności i tym samym wzmacnia ochronę wierzytelności. Nie powinno więc budzić wątpliwości, że skarga pauliańska nie może otwierać drogi do prowadzenia egzekucji z określonych składników majątku osoby trzeciej temu, kto nie ma możliwości zaspokojenia się z majątku kontrahenta tej osoby, gdyż nie jest jego wierzycielem.

Ciężar dowodu wskazanej wyżej przesłanki skargi pauliańskiej spoczywa, zgodnie z art. 6 k.c., na osobie występującej z żądaniem, o którym mowa w art. 527 § 1 k.c.

W sprawie powód dla wykazania tej przesłanki powołuje się na brzmienie sentencji wyroku Sądu Wojewódzkiego z dnia 13 października 1998 r., podkreślając, że wobec niezamieszczenia w sentencji tego wyroku, koniecznego w świetle art. 319 k.p.c. w przypadku uwzględnienia żądania odwołującego się do odpowiedzialności hipotecznej, zastrzeżenia ograniczającego odpowiedzialność do przedmiotu hipoteki, nie mogą odnieść zamierzonego skutku twierdzenia pozwanego, iż wyrok Sądu Wojewódzkiego z dnia 13 października 1998 r. nie przesądza ze względu na okoliczności jego wydania o istnieniu wierzytelności powoda wobec H.Ł., za którą H.Ł. odpowiada osobiście całym swoim majątkiem, lecz jedynie o odpowiedzialności rzeczowej H.Ł. ograniczonej do przedmiotu hipoteki obciążającej prawo użytkowania wieczystego na nieruchomości położonej w S. Według powoda, rozstrzygające powinno być w tym względzie, zgodnie z art. 365 § 1 k.p.c., jedynie brzmienie sentencji wskazanego wyroku. Na zakres mocy wiążącej tego wyroku nie mogą rzutować inne okoliczności.

Powyższe stanowisko powoda nie ma uzasadnionych podstaw.

Przede wszystkim należy zauważyć, że art. 837 k.p.c., postanawiający w nawiązaniu do art. 319 k.p.c., iż dłużnik może powoływać się na ograniczenie odpowiedzialności tylko wówczas, gdy ograniczenie to zostało zastrzeżone w tytule wykonawczym, odnosi się jedynie do postępowania egzekucyjnego i nie wyłącza możliwości wykazywania ograniczenia odpowiedzialności w innym postępowaniu, np. w procesie o ustalenie prawa (art. 189 k.p.c.) lub w drodze powództwa przeciwegzekucyjnego (por. W. Siedlecki, w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. Z. Resich, W. Siedlecki, t. I, Warszawa 1975, s. 502, oraz t. II, Warszawa 1976, s. 1176; A. Marciniak, w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. K. Piasecki, t. II, Warszawa 1997, s. 846).

Nie ma też przeszkód do uwzględnienia w procesie ze skargi pauliańskiej przy ustalaniu granic prawomocności materialnej wyroku powołanego dla

wykazania przysługiwania powodowi chronionej skargą pauliańską wierzytelności okoliczności objętych uzasadnieniem tego wyroku.

Oczywiście, moc wiążącą na podstawie art. 365 § 1 k.c. ma tylko sentencja orzeczenia, nie mają jej zaś zawarte w uzasadnieniu motywy rozstrzygnięcia sądu (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2000 r., II CKN 655/98, LEX nr 51062, i z dnia 23 maja 2002 r., IV CKN 1073/00, LEX 55501), niemniej w niektórych przypadkach ze względu na ogólność rozstrzygnięcia wyrażonego w sentencji orzeczenia okoliczności objęte uzasadnieniem mogą służyć do sprecyzowania zakresu mocy wiążącej tego rozstrzygnięcia, czyli granic jego prawomocności materialnej. Możliwość odwołania się do tych okoliczności nie budzi wątpliwości zarówno w piśmiennictwie, jak judykaturze (por. w szczególności orzeczenia Sądu Najwyższego: z dnia 18 czerwca 1955 r., III CR 199/54, OSN 1956, nr IV, poz. 100, z dnia 17 września 1957 r., I CO 20/57, OSP 1958, z. 10, poz. 261, i z dnia 13 października 2005 r., I CK 217/05, LEX nr 187004), gdy chodzi o określenie granic przewidzianej w art. 366 k.p.c. powagi rzeczy osądzonej. Ze względu na ścisły związek powagi rzeczy osądzonej z prawomocnością materialną wspomniana możliwość nie powinna budzić wątpliwości również, gdy chodzi o określenie granic prawomocności materialnej orzeczenia.

Granice przedmiotowe powagi rzeczy osądzonej, którą w procesie ma tylko wyrok, wyznacza przedmiot rozstrzygnięcia sądu w związku z podstawą sporu, zakresem zaś podmiotowym powagi rzeczy osądzonej objęte są strony. Zasadniczy, niejako negatywny, aspekt powagi rzeczy osądzonej wyraża się w niedopuszczalności ponownego rozstrzygnięcia tej samej sprawy (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.).

Natomiast prawomocność materialna, w którą wyposażone są w procesie, oprócz rozstrzygających sprawę co do istoty wyroków, orzeczenia proceduralne, wyraża nakaz przyjmowania, że w danej sytuacji stan prawny przedstawia się tak, jak to wynika z zawartego w orzeczeniu rozstrzygnięcia. Przepis art. 365 § 1 k.p.c. adresuje ten nakaz nie tylko do stron, ale i sądu, który wydał orzeczenie, oraz innych sądów, organów państwowych i organów administracji publicznej, a w sytuacjach w ustawie przewidzianych także do innych osób.

W przypadku wyroku treścią nakazu wynikającego z art. 365 § 1 k.p.c. jest więc powinność uwzględniania przez wymienione w tym przepisie osoby i instytucje stanu prawnego wynikającego z utożsamianego z powagą rzeczy osądzonej prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy co do istoty. Wobec powyższego, zupełnie byłoby niezrozumiałe, gdyby dopuścić odwoływanie się do okoliczności objętych uzasadnieniem wyroku przy ustalaniu granic powagi rzeczy osądzonej, a nie dopuścić odwoływania się do tych okoliczności przy ustalaniu granic prawomocności materialnej wyroku.

Jeżeliby zatem po ponownym pozwaniu H.Ł. przez Powiat K. - Powiatowy Urząd Pracy, następcę prawnego Skarbu Państwa – Rejonowego Urzędu Pracy, wyłoniła się w związku z wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w K. z dnia 13 października 1998 r. kwestia powagi rzeczy osądzonej, można by, rozważając tę kwestię, odwołać się, zgodnie z utrwalonym stanowiskiem judykatury, do zawartych w uzasadnieniu tego wyroku danych dotyczących podstawy rozstrzygnięcia Sądu Wojewódzkiego. I tylko wtedy, uwzględniając te dane, wolno byłoby przyjąć istnienie powagi rzeczy osądzonej, gdyby powód w kolejnym pozwie dochodził od H.Ł., podobnie jak we wcześniejszym pozwie, rozstrzygniętym wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w K. z dnia 13 października 1998 r., zapłaty tytułem ustanowionego przez nią wspólnie z mężem zabezpieczenia rzeczowego w postaci hipoteki na prawie użytkowania wieczystego na nieruchomości położonej w S.

Tak samo nie było przeszkód do odwołania się w rozpoznawanej obecnie sprawie do wspomnianych danych w celu ustalenia przedmiotowych granic prawomocności materialnej wyroku Sądu Wojewódzkiego w K. z dnia 13 października 1998 r. Uwzględniając zaś te dane, należało przyjąć, że w odniesieniu do H.Ł. przedmiotem rozstrzygnięcia zawartego w tym wyroku było żądanie zapłaty kwoty należnej powodowi tytułem udzielonego mu zabezpieczenia hipotecznego, a nie - jak twierdzi powód – podlegająca ochronie w drodze skargi pauliańskiej wierzytelność, za którą H.Ł. odpowiada względem niego osobiście.

Mając powyższe na względzie, orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).

